

Nr 1

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser om indelning i valkretsar vid primärkommunala val.

Uti de likalydande till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 101 i första kammaren av herr *Söderquist m. fl.* och nr 137 i andra kammaren av herr *Wahlund m. fl.* hemställes att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning för att i motionernas syfte åstadkomma en reform av gällande bestämmelser om stads indelning i valkretsar, liksom av motsvarande valkretsstadganden för övriga primärkommuner. Beträffande motiveringen får utskottet, i den mån redogörelse icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

Gällande rätt

Då det gäller de borgerliga primärkommunerna återfinnes gällande bestämmelser om valkretsindelning i 9 § kommunallagen den 18 december 1953 (KL) och för Stockholms vidkommande i samma lagrum kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (KL Sthlm).

I 9 § KL stadgas, att för val av fullmäktige skall kommun med mera än 40 000 invånare indelas i valkretsar. Är folkmängden i kommun mindre än nu sagts men överstiger den 10 000, må valkretsindelning företagas, om så befinner lämpligt. Annan kommun må ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligger därtill. Enligt samma lagrum skall vid valkretsindelning iakttagas, att varje krets kommer att utse minst tio, högst trettio fullmäktige efter den beräkningsgrund, att i allmänhet inom varje krets en fullmäktig utses för varje befolkningstal motsvarande det som erhålles, då kommunens folkmängd delas med antalet fullmäktige för hela kommunen, att delar av samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förlägges till olika valkretsar, att varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje, samt att antalet fullmäktige för hela kommunen, i den mån det utan olägenhet kan ske, fördelas lika på de särskilda valkretsarna.

I Stockholm är valkretsindelning obligatorisk. De i 9 § KL Sthlm meddelade bestämmelserna om valkretsindelning överensstämmer eljest med bestämmelserna i KL.

Vad angår de kyrkliga kommunerna stadgas i 31 § lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse (LFS) att för val av kyrkofullmäktige må församling med mera än 10 000 invånare indelas i valkretsar, där så finnes lämpligt. Annan församling må ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av församlingens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligger därtill. Vid val av fullmäktige för kyrklig samfällighet skall dock varje i samfälligheten ingående församling utgöra en valkrets.

För Stockholms vidkommande föreskrives i 10 § lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm (LFS Sthlm) att för val av kyrkofullmäktige må församling, där mera än trettio fullmäktige skall väljas, indelas i valkretsar.

Angående vad som skall iakttagas vid valkretsindelningen innehåller LFS och LFS Sthlm i huvudsak samma bestämmelser som KL, dock att antalet kyrkofullmäktige som får utses i varje krets bestämts till högst 20.

Historik

Tidigare gällande rätt. Reglerna om obligatorisk indelning av borgerliga kommuner i valkretsar för fullmäktigval infördes i samband med proportionsvalreformen. För städer skedde detta år 1909, då bestämmelserna om valkretsindelning ändrades så att sådan indelning alltid skulle ske i stad med mer än 10 000 invånare. År 1913 infördes beträffande landskommuner regler om valkretsindelning vid val av fullmäktige. Det stadgades då att kommun med mer än 10 000 invånare skulle indelas i valkretsar. Då representativt system infördes i församlingarna år 1930, meddelades bestämmelse om obligatorisk valkretsindelning av i huvudsak enahanda innebörd även för val av kyrkofullmäktige.

Reformyrkanden. Vid flera tillfällen har förslag framförts i riksdagen att bestämmelserna om valkretsindelning vid val av fullmäktige borde upphävas eller göras fakultativa för att därigenom en rättvisare mandatfördelning skulle ernås. Sålunda väcktes vid 1930 års riksdag i samband med kommunallagsrevisionen två motioner (I: 279 av herr Stendahl och II: 453 av herr Hage), av vilka den förstnämnda avsåg att reglerna om valkretsindelning skulle avskaffas, den senare att de skulle erhålla en fakultativ utformning. Konstitutionsutskottet anförde härom i sitt utlåtande (nr 30), att utskottet icke funne lämpligt att helt upphäva föreskrifterna om obligatorisk valkretsindelning. Utskottet framhöll att denna innebar en viss garanti för att olika lokala intressen inom kommunen bleve representerade i de valda församlingarna. Enligt gällande bestämmelser syntes valkretsarna vara så stora, att genom kretsindelningen betydelsen av den proportionella valmetodens tillämpning icke i avsevärd mån försvagades. Utskottet avstyrkte därför motionerna, vilka även avslogs av riksdagen.

Motioner om upphävande av bestämmelserna om valkretsindelning vid de primärkommunala valen väcktes därefter vid 1935 års riksdag av herr Spångberg m. fl. (II: 175—177). Motionerna avslogs av riksdagen på hemställan av konstitutionsutskottet, som i sitt utlåtande (nr 15) anslöt sig till de synpunkter utskottet anfört i ämnet vid 1930 års riksdag.

En vid påföljande riksdag väckt motion (II: 74 av herr Spångberg m. fl.) om valkretsindelningens upphävande avstyrktes likaledes av konstitutionsutskottet (utl. nr 16) och avslogs av riksdagen.

I motioner vid 1948 års riksdag (I: 51 av herr Weiland och II: 80 av herr Mosesson) framställdes förslag syftande till att avsevärt höja den för stadsindelning i valkretsar stadgade minimigränsen i fråga om antalet invånare. Motionerna avslogs av riksdagen på hemställan av konstitutionsutskottet (utl. nr 1), som hänvisade till vad utskottet tidigare uttalat i frågan.

Vid 1949 års riksdag väcktes ånyo motioner (I: 52 av herr Weiland m. fl. och II: 53 av herr Swedberg m. fl.) om upphävande av bestämmelserna angående valkretsindelning vid stadsfullmäktigval. Motionärerna framhöll att indelningen i valkretsar stundom kunde förhindra en ur proportionell synpunkt rättvis fördelning av mandatet. De betonade vidare att städernas indelning i valkretsar icke syntes ha skett efter någon enhetlig grund och anförde som exempel att såväl Mölndal med 19 000 invånare som Göteborg med 344 000 invånare indelats i tre valkretsar.

Konstitutionsutskottet erinrade i sitt utlåtande (nr 19) om att reglerna beträffande stads obligatoriska indelning i valkretsar infördes i samband med 1909 års proportionsvalreform i syfte att underlätta det nya valsystemets användning. Behovet av stadsindelning i valkretsar hade emellertid, enligt utskottets uppfattning, väsentligen minskats genom de sedermera införda reglerna om valdistriktsindelning. Det vore givetvis angeläget, att om i stad lokala intressen funnes, dessa erhöles möjlighet att göra sig gällande vid valen. Utskottet påpekade emellertid att sådan möjlighet kunde åvägabringas genom begagnande av valsedlar som helt eller delvis upptogs namn på personer från ifrågavarande del av kommunen. Utan att andra väsentliga intressen trädde för nära skulle därför enligt utskottets mening syftet att nå större proportionell rättvisa kunna vinnas antingen genom upphävande av valkretsindelningen eller genom justering uppåt av det befolkningstal som avgjorde, huruvida stad skulle indelas i valkretsar, eller därigenom att valkretsindelning gjordes fakultativ. Utskottet hemställde med anledning därav att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om revision av de meddelade bestämmelserna angående stadsindelning i valkretsar. Därest ifrågavarande utredning skulle visa att nämnda bestämmelser borde upphävas eller modifieras, uttalade utskottet, att det borde övervägas om motsvarande omreglering skulle företagas i övriga kommunallagar. Konstitutionsutskottets utlåtande godkändes av riksdagen, varefter riksdagen hemställde om den utredning som sedan kom till stånd genom 1950 års folkomröstnings- och valsättsutredning.

1950 års folkomröstnings- och valsättsutredning. Utredningen avgav den 30 december 1952 betänkande angående valkretsar vid fullmäktigval i kommunerna (SOU 1953: 1).

Vid behandlingen av frågan om behovet av en reform anförde utredningen bl. a., att en uppdelning av valområdet i särskilda valkretsar medförde vid proportionella val alltid — såvida ej ett speciellt utjämningsförfarande anordnades — större risk för att mandatfördelningen slumpmässigt avvek från vad som med hänsyn till rösttalen för de olika väljargrupperna framstod som naturligt. Enligt utredningen låg det därför i sakens natur att bestämmelserna om obligatorisk valkretsindelning vid fullmäktigval i kommuner med högre invånarantal än 10 000 ofta ledde till att valresultaten från proportionell synpunkt blev något mindre rättvisande än vad utan uppdelning skulle blivit fallet. Detta gällde enligt utredningen både i fråga om fördelningen av mandaten mellan partierna och i fråga om fördelningen av mandaten mellan särskilda fraktioner och listtyper inom ett parti. Emellertid ansåg utredningen att valkretsindelningen icke borde just vid kommunala val medföra särskilt stora avvikelser från proportionaliteten, detta dels på grund av att vid sådana val antalet mandat i valkrets aldrig kunde understiga tio och dels på grund av att — där valkretsindelning förekom — antalet valkretsar var ringa.

I betänkandet erinrade utredningen om att bestämmelserna om valkretsindelning främst grundats på en önskan att olika lokala intressen skulle tillbörligt beaktas vid kandidatnomineringen, samt att ytterligare ett skäl för indelning i valkretsar kunde föreligga i den mån ett stort antal representanter skulle utses, eftersom det av praktiska skäl var olämpligt med alltför långa namnlistor vid valen. Mot att låta mycket stora och folkrika valområden bilda odelade enheter för mandatfördelningen kunde vidare invändas att den proportionella valmetoden i sådant fall kunde bereda möjlighet också för obetydliga grupper av mer eller mindre tillfällig karaktär att göra sig gällande vid valen.

För att valkretsarna skulle tjäna sitt syfte, särskilt att låta de lokala intressena komma till uttryck, måste det enligt utredningen förutsättas att kretsarna utgjorde efter ortens förhållanden naturliga enheter. Utredningen framhöll i detta sammanhang att det ofta emellertid knappast erbjöd sig några möjligheter att inom en kommun anordna lämpliga valkretsar, och detta icke minst i städerna och andra tätorter med sammanträngd befolkning.

Utredningen framhöll tillika att de olika lokala intressen, som funnes inom området för en kommun, vanligen kunde vinna erforderligt beaktande vid valen utan stöd av en valkretsindelning. Härvid syftade utredningen på att särintressena kunde tillgodoses vid uppgörandet av partiernas kandidatlistor och att en lokalt begränsad grupp väljare även kunde gå fram med egen lista eller genom strykningar eller tillägg till en partilista göra sina speciella önskemål gällande.

Bestämmelsen att kommun skulle delas i valkretsar så snart dess folkmängd översteg 10 000 medförde enligt utredningen åtskilliga olägenheter. Härom anförde utredningen:

De avvikelser från en proportionell fördelning av mandaten, som härleda sig från valkretsindelningen, torde visserligen vid fullmäktigvalen vanligen icke vara särskilt betydande i vad gäller förhållandet partierna emellan. Då det i några fall inträffat att ett parti till följd av valkretsindelningen fått finna sig i en mindre representation än ett annat parti, oaktat det sistnämnda partiet stannat vid ett lägre rösttal inom kommunen i dess helhet, måste detta dock framstå som föga tillfredsställande. Endast under förutsättning att på grund av kommunens storlek eller andra särskilda förhållanden verkligt bärande skäl kunna åberopas till stöd för valkretsindelningen torde ett sådant resultat kunna accepteras.

Vad beträffar personvalet kan valkretsindelningen medföra att kandidater, som vunnit anslutning inom flera kretsar, slås ut av dem som i en krets ha obetydligt högre rösttal, men sammanlagt ha väsentligt färre av kommunens väljare bakom sig än de förstnämnda. Valkretsindelningen kan på detta sätt få den verkan att lokala tvistefrågor överdimensioneras på bekostnad av en samlad kommunalpolitik. Nämnda verkan torde ytterligare förstärkas av att valkretsindelningen redan genom sin tillvaro är i viss mån ägnad att understryka förefintliga lokala motsättningar.

Såsom särskilt anmärkningsvärda framstå de följder av valkretsindelningen med avseende på personvalet, vilka sammanhånga med den framför allt vid stadsfullmäktigvalen utbredda användningen av listor, som äro gemensamma för olika valkretsar, liksom därmed att väljarna på sina håll i betydande utsträckning begagna sådana listor, som avsetts för en bestämd krets, även i andra kretsar. Därest sådana särskilda kretslistor omväxlande användas i flera kretsar, måste det i anslutning till vad nyss anförts ofta bero av sluppen om flera eller färre namn gå in från den ena eller den andra listan. De av nämnda förhållanden följande dubbelvalen av kandidater medföra vidare — hur frågan om platsbesättningen än löses — att även andra omständigheter än de vid valet uppnådda rösttalen bli avgörande för vilka som skola anses valda. — — — Då bruket av för valkretsarna gemensamma listor liksom användningen av kretslistor utom den krets för vilken de avsetts framför allt torde förekomma i sådana fall där det ej ingått i den allmänna uppfattningen, att någon olikhet föreligger mellan valkretsarna, utgöra de nu påtalade förhållandena ytterligare ett vägande skäl för att begränsa valkretsindelningen till kommuner där de naturliga förutsättningarna för en uppdelning föreligga eller den eljest påkallas av särskilda skäl.

Med beaktande av olikheterna kommunerna emellan i fråga om utsträckning och annat utgick utredningen från att största möjliga frihet borde beredas de borgerliga kommunerna att vid behov kunna få till stånd en valkretsindelning utan att tvingas därtill, när verkligt skäl till uppdelning saknades.

Åtminstone i de större städerna måste emellertid enligt utredningen av rent praktiska skäl valkretsindelning alltid tänkas äga rum, och utredningen ansåg därför icke lämpligt att helt utesluta regler om obligatorisk valkrets-

indelning. Utredningen stannade vid att föreslå att valkretsindelning obligatoriskt skulle företagas i kommun med mera än 40 000 invånare. Då någon landskommun med så högt befolkningstal ej fanns, skulle bestämmelsen bli tillämplig enbart för städer av nämnda storlek. Utredningen påpekade, att enligt gällande regler städer med över 40 000 invånare skulle ha minst 45 stadsfullmäktige. Det var därför med hänsyn icke endast till folkmängden utan också till antalet fullmäktige påkallat att ifrågavarande städer undantagslöst uppdelades i två eller flera valkretsar.

Utifrån uppfattningen att frågan om valkretsindelning borde såvitt möjligt fritt prövas efter omständigheterna i varje särskilt fall föreslog utredningen vidare, att i fråga om kommuner med lägre befolkningstal — d. v. s. landskommuner och köpingar samt städer med högst 40 000 invånare — det skulle överlämnas åt fullmäktige och länsstyrelsen att efter lämpligheten bedöma när indelning borde äga rum. Beträffande kommuner, vilkas folkmängd ej översteg 10 000, framhöll utredningen, att det endast i undantagsfall kunde vara motiverat att de indelades i valkretsar. Möjlighet därtill borde emellertid enligt utredningen finnas, om till följd av kommuns särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl förelåg för en indelning.

Utredningen anförde, att de synpunkter som utredningen lagt på frågan om valkretsindelning av de borgerliga kommunerna i allmänhet hade motsvarande tillämpning beträffande indelning för fullmäktigval i församlingar och därmed jämförliga kyrkliga samfälligheter. Utredningen föreslog för kyrkofullmäktigvalen motsvarande reglering av valkretsbestämmelserna som för fullmäktigval i borgerliga kommuner, dock med den olikheten att valkretsindelning icke skulle vara obligatorisk ens när folkmängden översteg 40 000. Som skäl för nämnda olikhet åberopades dels att vid kyrkofullmäktigvalen motsättningarna mellan olika väljargrupper i allmänhet var mindre utpräglade än vid kommunal- och stadsfullmäktigval, dels att mycket få församlingar hade mer än 40 000 invånare och dels att antalet kyrkofullmäktige i en församling aldrig kunde överstiga 40.

Proposition nr 185 år 1953. I denna framlades förslag till lagändringar, vilka i allt väsentligt var lika med de av utredningen gjorda förslagen.

I motiveringen till lagförslagen framhöll departementschefen att en alltför långt driven uppdelning i valkretsar medförde åtskilliga olägenheter och fortsatte:

Av folkomröstnings- och valsätsutredningen och flera remissinstanser har sålunda påpekats svårigheten att verkställa en uppdelning så, att kretsarna utgör efter ortens förhållanden naturliga enheter. Vidare har bl. a. anförts exempel på att en kommuns indelning i valkretsar medfört avvikelser från en proportionell fördelning av mandaten mellan partierna och även personvalet påverkats därav. Att i många fall, trots att en kommun varit indelad i valkretsar, partierna använt för hela kommunen gemensamma kandidatlistor synes utvisa att värdet av att genom valkrets-

indelning kunna låta lokala särintressen inom en kommun bli representerade är begränsat. För övrigt kan såsom också framhållits sådana särintressen, som verkligen är av vikt, beaktas även utan uppdelning i valkretsar. Så t. ex. kan en meningsriktning med lokal anknytning gå fram med egen lista eller såsom fraktion av en större väljargrupp.

Med hänsyn till de nackdelar som en valkretsindelning kunde föra med sig fann departementschefen det klart, att en sådan icke borde införas i andra fall än då den medförde påtagliga fördelar som uppvägde olägenheterna. Huruvida fördelarna på detta sätt vägde över kunde enligt departementschefen emellertid i flertalet fall icke avgöras utan en närmare undersökning av de för en viss kommun speciella omständigheterna. Departementschefen anslöt sig därför till den meningen, att lagstiftningen i ämnet borde bereda större frihet för en prövning från fall till fall.

Beträffande frågan huruvida för något fall borde stadgas skyldighet att indela kommun i valkretsar anförde departementschefen:

Utredningens förslag att valkretsindelning skall finnas i de större städerna har motiverats främst av praktiska skäl. Jag delar utredningens uppfattning att beträffande sådana städer valkretsindelning måste anses innebära övervägande fördelar och därför bör finnas. Hur gränsdragningen skall ske mellan städer, som bör omfattas av ifrågavarande regel, och övriga städer kan givetvis vara föremål för delade meningar. Utredningen har föreslagit, att gränsdragningen skall ske efter invånarantal. I några yttranden har påyrkats att gränsen i stället skall bestämmas efter antalet fullmäktige som skall väljas. Häremot kan emellertid invändas, att antalet fullmäktige i sin tur betingas av invånarantalet och att det därför torde vara mest fördriktigt att invånarantalet får bestämma även frågan om obligatorisk valkretsindelning. Utredningens förslag, enligt vilket gränsen skall dragas vid ett invånarantal av 40 000, har gillats av det stora flertalet remissanstanser. Förslaget torde få anses väl avvägt, och jag vill därför förorda detsamma.

Vid granskningen av utredningens förslag såvitt rörde städer med högst 40 000 invånare samt landskommuner och församlingar hänförde sig departementschefen bland annat till ett remissyttrande, vari ifrågasatts lämpligheten av att kommuner med folkmängd ej över 10 000 delades i valkretsar. Departementschefen anförde därvid:

Såsom skäl för sitt ifrågavarande förslag har utredningen åberopat bl. a. att inom vissa norrlandskommuner de betydande avstånden och bristfälliga kommunikationerna mellan olika bygder kan föranleda att starka skäl finnes för valkretsindelning, ehuru enbart folkmängden ej skulle motivera en sådan. För egen del vill jag ansluta mig till förslaget även i denna del. Om möjligheten till valkretsindelning i de avsedda fallen begränsas på sätt som föreslagits, torde man icke behöva befara att indelning sker i andra fall än då det verkligen finns välgående skäl härför.

Motioner vid 1953 års riksdag. I anledning av propositionen väcktes i riksdagen motioner (I: 454 av herr Weiland m. fl. och II: 567 av herr

Swedberg m. fl.), vari hemställdes att bestämmelserna om valkretsindelning vid kommunala val måtte ändras så, att i kommun (församling) med mera än 20 000 invånare valkretsindelning skulle få äga rum men icke vara obligatorisk samt att i annan kommun (församling) valkretsindelning icke skulle få ske, såframt icke till följd av kommunens (församlingens) särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreläge därtill. Motionärerna anförde, att av de skäl, som åberopats till stöd för att kommuner vid fullmäktigval skulle indelas i valkretsar, allenast ett vore av praktisk betydelse, nämligen att i kommuner med mycket stort antal fullmäktige valkretsindelningens slopande skulle nödvändiggöra alltför långa kandidatlistor, något som dessutom skulle skjuta undan det personliga momentet i valakten. Därtill borde enligt motionärerna beaktas den omständighet, som tydligast talade emot indelning i valkretsar, nämligen indelningens förryckande verkan på mandatfördelningen. Indelning i valkretsar kunde enligt motionärerna vara praktiskt motiverad endast i kommuner, där mera än 40 fullmäktige skulle väljas. Utifrån denna uppfattning fann motionärerna onödigt att införa en tvingande regel om valkretsindelning. Kommunerna borde, anförde motionärerna i anslutning till ett yttrande av utredningen, erhålla största möjliga frihet att vid behov få till stånd en valkretsindelning utan att tvingas därtill, när verkligt skäl saknades.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 12 år 1953. I sitt utlåtande förklarade sig utskottet icke ha funnit anledning till erinran mot propositionens förslag att gränsen mellan städer, där valkretsindelning skulle ske, och övriga städer drogs vid ett invånarantal av 40 000. Vad därefter anginge motionärernas förslag om att kommuner och församlingar med ända upp till 20 000 invånare icke skulle kunna uppdelas i valkretsar annat än då synnerliga skäl föreläge, syntes detta förslag enligt utskottets uppfattning icke väl förenligt med det åberopade uttalandet, att kommunerna borde ha största möjliga frihet att vid behov kunna få till stånd en valkretsindelning. Utskottet anslöt sig visserligen till den åsikten att alltför små kommunala enheter i regel icke borde delas i valkretsar, men enligt utskottet innefattade propositionens förslag, med gränsen till 10 000 invånare, en lämpligare avvägning än motionärernas förslag. Även i övrigt fann utskottet sig böra tillstyrka propositionen.

Fem ledamöter i utskottet reserverade sig emellertid och anslöt sig till motionärernas förslag.

I enlighet med utskottets hemställan bifölls propositionen av riksdagens båda kamrar.

*

Bestämmelserna om valkretsindelning har sedermera icke undergått annan väsentlig förändring än att i samband med införandet av den nya kommunallagen den 18 december 1953, gemensam för stad och land, den

för stad föreskrivna ordningen gjordes tillämplig å de borgerliga kommunerna i gemen.

Motionerna

I motionerna framhålles, att gällande bestämmelser, som ger stadskommuner mellan 10 000 och 40 000 invånare valfrihet i fråga om valkretsindelning, visserligen medfört att många städer slopat sådan indelning men att fortfarande en del städer, såvitt synes rent vanemässigt, uppehåller en ganska omfattande valkretsindelning. För att inte få alltför olikartade förhållanden på detta område anser motionärerna en sådan lagstiftning motiverad, att uppdelning i valkretsar vid fullmäktigval endast sker i kommuner med särskilt betydande folkmängd eller mycket vidsträckt ytvidd. Enligt motionärerna har förekommande valkretsindelning många gånger lett till en mer eller mindre schematisk uppdelning genom kommunens bebyggelsecentrum, varvid å ena sidan från befolkningssynpunkt enhetliga områden kommit att klyvas och å andra sidan områden av sinsemellan olika typer förts till samma valkrets. Att partierna trots valkretsindelning ofta uppställer enhetlig partilista finner motionärerna även utvisa att valkretsindelningen icke motsvarar en naturlig uppdelning efter lokal intressegemenskap. Systemet med valkretsar och helt eller delvis likalydande valsedlar medför ofta att samma person blir vald i två eller flera kretsar, och detta medför enligt motionärerna uppenbara olägenheter, oavsett vilken metod som användes vid platsbesättningen.

Enligt motionärernas uppfattning är tiden inne för en ny utredning i syfte att på ifrågavarande område förenkla valproceduren och skapa mera enhetliga och ändamålsenliga förhållanden. Denna uppgift finner motionärerna eventuellt kunna anförtros åt 1955 års valutredning.

För egen del föreslår motionärerna att reglerna om valkretsindelning vid kommunalfullmäktigval samt stadsfullmäktig- och kyrkofullmäktigval ändras så att valkretsindelning må ske i stad, kommun eller församling som har över 40 000 invånare och att valkretsindelning skall ske i stad med över 100 000 invånare. Stad med mellan 40 000 och 100 000 invånare bör dock enligt motionärerna icke uppdelas i mer än två valkretsar. Om synnerliga skäl föreligger, d. v. s. om kommunen eller församlingen har mycket vidsträckt ytvidd, skall valkretsindelning enligt motionärerna få äga rum även om invånarantalet inte överskrider 40 000; en bestämmelse som motionärerna finner böra tillämpas för vissa kommuner i Norrland.

Utskottet

Det ursprungliga syftet med införandet av regler om indelning i valkretsar torde främst ha varit att skapa en viss garanti för att olika lokala intressen blev representerade bland fullmäktige. Att reglerna gjordes tvingande har ansetts bero på att man velat praktiskt underlätta användningen

av det proportionella valsystemet. Särskilt i kommuner, där antalet fullmäktige varit stort, har det säkerligen varit av viss betydelse att en valkretsindelning öppnat möjlighet att uppdelade partiernas kandidater på de olika kretsarna, varigenom alltför långa namnlistor kunnat undvikas; mycket långa listor har nämligen ansetts medföra, utom praktiska olägenheter, den nackdelen att väljarna får rösta på ett stort antal kandidater, av vilka de i allmänhet har personlig kännedom om endast ett fåtal.

Såsom understrukits i förarbetena till 1953 års ändrade bestämmelser angående valkretsindelning vid fullmäktigval medför en alltför långt driven uppdelning i valkretsar åtskilliga olägenheter. Sålunda har framhållits svårigheten att åstadkomma en sådan uppdelning att kretsarna utgör efter ortens förhållanden naturliga enheter. Vidare har uttalats bland annat att en indelning i valkretsar medför avvikelser från en proportionell fördelning av mandaten mellan partierna och att även personvalet påverkas härav.

Med hänsyn till nu angivna med en valkretsindelning förenade olägenheter är det enligt utskottets mening av vikt att sådan indelning endast förekommer då avgörande praktiska skäl talar härför. Efter tillkomsten av nu gällande regler på området har också den allmänna tendensen varit att antalet i valkretsar för fullmäktigval indelade kommuner minskat. Sålunda var vid 1954 års kommunalval 49 städer och 21 landskommuner indelade i två eller flera valkretsar medan vid motsvarande val år 1958 39 städer och 16 landskommuner hade valkretsindelning. Oavsett denna minskning torde emellertid — såsom motionärerna framhållit — alltjämt finnas fall där indelning i valkretsar förekommer, ehuru några tillräckligt tungt vägande skäl härför knappast föreligger. På grund härav finner utskottet sig böra tillstyrka att gällande bestämmelser om valkretsindelning vid primärkommunala val blir föremål för en förutsättningslös omprövning, varvid bl. a. de vid 1954 och 1958 års kommunala val gjorda erfarenheterna kan beaktas. Enligt utskottets uppfattning skulle utredningen i fråga lämpligen kunna anförtros åt 1955 års valutredning.

Utskottet — som i sitt utlåtande nr 2 behandlar vissa av Kungl. Maj:t i proposition nr 26 föreslagna ändringar såväl i kommunala vallagen som i 9 § kommunallagen och 9 § kommunallagen för Stockholm — hemställer alltså,

att riksdagen, i anledning av motionerna I: 101 och II: 137, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av gällande bestämmelser om valkretsindelning vid primärkommunala val.

Stockholm den 25 februari 1959

På konstitutionsutskottets vägnar:

BENGT ELMGREN

Närvarande:

från första kammaren: herrar Elmgren, Ollén, Torsten Andersson, Olsén*, Lundström, Nils-Eric Gustafsson, Dahl, Sörlin*, Aspling och Arvidson*; samt

från andra kammaren: herrar Pettersson i Norregård, Norén, Spångberg, Magnusson i Tumhult, Jonsson i Haverö, Braconier, Bark, Andersson i Linköping, Hamrin och Anderson i Sundsvall.

* Ej närvarande vid justeringen.